

ІНДИВІДУАЛЬНІ ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Світлана САФАРЯН, доцент кафедри методики мов та літератури Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

Сьогодення характеризується інтенсивним розвитком науки і техніки, упровадженням їхніх досягнень в усі сфери людської діяльності. Спливає час ретельних виконавців, які, не роздумуючи виконували накази керівництва. Та точність і чіткість виконання, що раніше так цінувалася у багатьох галузях професійної діяльності людини, нині викликає не таку вже й позитивну реакцію суспільства. На разі значно зростає потреба у мислячій, творчій, обдарованій особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, креативних можливостей, здатної до засвоєння інновацій у будь-якій галузі.

Розвиток обдарованості та творчих здібностей особистості неодмінно передбачає впровадження у навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центрі перебуває особистість дитини з її потребами, інтересами і можливостями. Він неможливий без урахування на змістовому і процесуальному рівнях навчально-виховного процесу сутності творчої діяльності.

Тлумачний словник дає такі визначення *обдарованості та творчості*:

Обдарований – той, що має великі природні здібності; здібний, талановитий.

Творчість – це процес народження нового, виникнення нових думок, почуттів та образів, які потім стають регуляторами творчих дій особистості. Водночас творчість – це здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності нову реальність, новий продукт пізнання світу.

Над розвитком обдарованості, таланту, творчих здібностей дитини необхідно постійно та ретельно працювати, створюючи для цього належні умови. Насамперед, необхідно пам'ятати:

- щоб дитина творила, у неї має бути час для цього;
- спеціальні здібності людини завжди формуються на основі розвитку загальних. Тому подекуди існуюча практика роботи з дітьми, особливо обдарованими, викликає певні критичні зауваження. Не секрет, що інколи у ранньому віці дітей тестують на предмет спеціальних здібностей, і фактично, подальше їхнє навчання у кращому випадку спрямовується на розвиток останніх, а то і просто на опанування завищених програмних вимог. За такого підходу до розвитку

особистості поза увагою залишаються загальні здібності, які є основою розумового і творчого розвитку людини. При цьому, слід ще врахувати й певну недосконалість існуючих методик діагностування, що може призвести до непоправних наслідків у розвитку дитини. Адже скільки нині відомо випадків, коли батьки і вчителі вбачали у дитині чи математика, чи фізика, а вона насправді мала схильність до художньої творчості;

- доволі часто доводиться бачити, коли з метою розвитку обдарованості та творчих здібностей, учителі одразу вимагають від учнів оригінального творчого вирішення поставленого завдання, чи створення якогось творчого продукту. Проте зразу створити такий продукт, без попереднього навчання творчості, для багатьох дітей є нереальним. Коли від школярів вимагають творчості, але не навчають їй, то доволі часто учні вдаються до підробок, імітації творчості. От тоді і з'являються реферати, твори, дослідження, які учень не підготував сам, а «скачав» з Інтернету чи придбав їх деінде. Тому краще не вимагати одразу від дитини творчості, а навчати їй поступово ведучи від простого наслідування і ремісництва до творчої дії, поелементно і цілісно навчаючи учня особливостям, формуючи необхідні уміння та навички і, звичайно ж, стимулюючи творчу діяльність.

Задоволенню всіх цих вимог, на нашу думку, сприятимуть **дистанційні індивідуальні форми** роботи з обдарованими дітьми. Не секрет, що ми інколи заганняємо обдаровану дитину в глухий кут обов'язковості. Тобто, якщо ти виявив здібності у математиці, то обов'язково маєш брати участь у математичних олімпіадах, конкурсах тощо. І навпаки – є здібності до мов – апріорі ти учасник всіх мовних заходів. А дитині інколи хочеться спробувати себе ще в чомусь, а часу, на жаль, на це вже не лишається, та й вчителі наполегливо спрямовують кожен тільки у свою сторону.

У такій розповсюдженій ситуації, вважаємо, саме дистанційні форми роботи з обдарованими дітьми можуть стати дієвим засобом для задоволення їхніх потреб та запитів. Адже вони не вимагають особливих затрат часу на переїзди до місця проведення, регламенту виконання за-

вдань, обов'язковості участі, обмеження у виборі предмету. Учень сам вирішує, у чому він бере участь, коли і в якому обсязі. Також коли він приймає рішення чи продовжувати йому цю роботу, чи припинити, чи спробувати якимось іншим завданням.

Нині проблема використання інноваційних педагогічних технологій є однією з актуальних і широко досліджуваних проблем. Загальновідомо, що лідером серед таких технологій є методи і прийоми педагогічної взаємодії, які базуються на використанні сучасних комп'ютерів. Зокрема, і в організації успішної роботи з обдарованими дітьми перед педагогами постають нагальні проблеми пошуку нових форм, методів і засобів. У зв'язку з тим, що персональний комп'ютер та Інтернет міцно ввійшли до нашого життя, а сучасна дитина виявляє до них значний інтерес, завдання педагогічної спільноти полягає у тому, щоб якомога ширше використовувати їх у роботі із школярами. Саме комп'ютерні технології спрямовані на надання якісних індивідуальних освітніх послуг, широке охоплення зацікавленої аудиторії, урахування персональних потреб і запитів на шляху розвитку власної обдарованості та творчості.

Серед **форм**, які спрямовані на надання індивідуальної дистанційної допомоги обдарованим дітям визначаємо:

- інтернет-заняття;
- дистанційні індивідуальні заняття-консультації;
- віртуальні екскурсії;
- дистанційну школу олімпійського резерву.

Кожне індивідуальне заняття слід орієнтувати на окремий випадок пошуку способу вирішення поставленої проблеми, у процесі якого дитина має виявити певний ступінь інтелектуальної активності і творчої самостійності. Треба врахувати, що знання та досвід, набуті при виконанні індивідуального завдання, більш дієві. Правильно організовані та дібрані, вони є запорукою зростання пізнавальної активності, стимулюють до самоосвіти та саморозвитку.

Пропонуємо деякі **методичні рекомендації** щодо організації та проведення цих індивідуальних форм.

Інтернет-заняття.

Мета інтернет-занять (практикумів, консультацій) – сформувати в учнів, що одержують доступ до інтернет-інформації, навички її застосування, створення власної освітньої, творчої продукції та використання інформаційних і веб-технологій для демонстрації й обговорення досягнутих результатів.

Основні завдання:

- розвиток креативної позиції учня, яка попереджує просте засвоєння ним невідфільтрованої інформації;
- моделювання такої структури занять, яка б дозволяла організовувати дистанційну навчальну і творчу діяльність учнів і приводила їх до створення нового навчального, творчого продукту;
- формування такого змісту пропонованого матеріалу, який би дозволяв управляти навчальною, пізнавальною і творчою діяльністю учня.

Методика проведення:

Розроблений матеріал подається в html-форматі у вигляді кількох сторінок, зв'язаних гіперпосиланнями між собою і з необхідними сторінками з мережі Інтернет.

Пропонований нижче **алгоритм розробки індивідуального дистанційного заняття** визначає структуру і зміст пропонованого матеріалу для окремого заняття.

1. Визначити вид, форму і тему заняття, для якого розроблятиметься той чи той матеріал.
2. Сформулювати і записати основну мету, яку повинен досягти учень (різні групи учнів) після роботи з веб-матеріалом. Цю мету необхідно подати у формі навчального продукту учня, створеного ним у ході роботи з матеріалами заняття.
3. Визначити основні тематичні блоки (модулі), з яких складатиметься матеріал. Дати їм назви і вказати їх короткий зміст. Ці блоки (в остаточному підсумку – окремі html-сторінки) у своїй сукупності будуть являти собою гіперсистему, просторово пов'язану посиланнями.

До заняття слід надати перелік не менше п'яти блоків-модулів за такою типологією:

- мотиваційний блок;
- діагностичний блок;
- вступний блок;
- довідкові матеріали;
- означення, роз'яснення термінів, імен, понять тощо;
- проблемні блоки, що потребують від учня самовизначення щодо протиріч чи запропонованих підходів;
- варіативні блоки (гіпертекстові «розгалуження», які дозволяють учню вибирати індивідуальну траєкторію подальшої діяльності);
- творчі завдання, орієнтовані на створення учнем продукту;
- вправи;
- різні класифікації;
- консультаційний блок;
- блок переходу до інших типів і видів занять (наступних, попередніх);
- заохочувальний блок;
- контрольний блок;

- рецензування;
- тестовий блок;
- рефлексивний блок;
- блок самооцінки.

4. Для кожного з обраних блоків-модулів наводиться зразок навчального змісту і встановлюється його місце в системі гіперпосилань на інші сторінки. Слід відобразити блок-схему, яка структурно пов'язує весь матеріал. Можна обмежитися текстовою формою блоків, зазначаючи, де і яка згодом можлива графіка, анімація чи інші засоби. Якщо в розробника веб-заняття є досвід створення html-сторінок, то краще відразу оформляти свої сторінки в гіпертекстовому форматі.

5. Гіперпосилання в навчальному матеріалі можуть застосовуватися двох типів – внутрішні (на сторінки з цього самого сайту) і зовнішні (на сторінки з мережі Інтернету). За допомогою пошукових систем можна знайти необхідний для заняття матеріал. А також знайти посилання на освітні ресурси Інтернету, які мають органічний зв'язок з текстом заняття і відповідають його завданням, і додати їх до готового матеріалу.

Під час розробки матеріалу заняття необхідно усвідомлювати, яку діяльність учень виконає за допомогою того чи того матеріалу. Матеріал інтернет-заняття не повинен бути призначеним лише для засвоєння. За допомогою різних засобів необхідно провести учня через визначені форми і види діяльності, щоб він при цьому не просто дивився і читав матеріал, а й створював дещо сам — записував, шукав, складав, аналізував, сперечався, вирішував, оцінював тощо. Для цього йому пропонуються способи оформлення його освітнього продукту і їх наступне пересилання викладачу, іншим фахівцям чи учням.

Дистанційні індивідуальні заняття-консультації

Мета, з якою проводять індивідуальні заняття, полягає у:

- підвищенні рівня підготовки обдарованої дитини;
- можливості поглибленого вивчення окремих питань;
- корекції знань та вмінь, усуненні «білих плям» у підготовці школяра;
- розкритті потенційних творчих здібностей.

Індивідуальні дистанційні заняття проводяться за окремим графіком. Кожне дистанційне індивідуальне заняття слід орієнтувати на окремий випадок пошуку способу вирішення поставленої проблеми, у процесі якого школяр має виявити певний ступінь інтелектуальної, творчої активності та самостійності.

Індивідуальні заняття з обдарованими дітьми можна проводити з однієї чи декількох дисциплін, або з окремих її частин.

Форми, види, обсяги, методи проведення індивідуальних занять з обдарованою дитиною, а також форми й методи поточного і підсумкового контролю визначаються залежно від конкретних потреб дитини.

Як результат індивідуальних занять, відповідно до рівня сформованості творчих здібностей, дослідницьких умінь школяра, йому можна запропонувати написання реферату, наукового повідомлення, виступу чи статті, есе, рецензії, анотації, тез, розробку наукового проекту, підготовку «портфоліо» з дисципліни тощо.

Консультації – дистанційна форма надання дитині потрібної допомоги у засвоєнні теоретичних знань і виробленні практичних навичок та вмінь через відповіді науково-педагогічного працівника на конкретні запитання або пояснення окремих положень чи аспектів їхнього практичного застосування.

У процесі дистанційних консультацій обдарована дитина отримує конкретні відповіді на конкретні запитання або пояснення складних для самостійного осмислення проблем.

Консультації можуть бути як індивідуальні, так і групові.

Консультації проводяться **з метою** допомоги у самостійній роботі, при підготовці до творчих змагань, написанні реферату, науково-дослідницької роботи, розробці проекту тощо.

Розклад дистанційних консультацій найефективніше розміщувати на відповідних порталах на початку кожного навчального року із обов'язковим зазначенням посади, вченого звання, ступеня, рівня кваліфікації консультанта.

Зазначимо, що консультації та індивідуальні заняття пов'язані із, так званим, тьюторським видом роботи. Нагадаємо, тьютор (tutor – спостерігаю, піклуюсь) – педагог-наставник, опікун, який керує невеликою групою дітей, допомагає їм у навчанні чи інших видах навчально-пізнавальної діяльності, стежить за цією діяльністю, здійснює керівництво нею. Тьюторські заняття виникли в коледжах і університетах Великої Британії (Оксфорді, Кембриджі) і в університетах США (Гарварді, Брістолі). Нині в українській системі освіти теж широко використовується тьюторство. Зокрема, воно може ефективно застосовуватися і в роботі з обдарованими дітьми.

Дистанційна школа олімпійського резерву

Організація роботи дистанційної школи олімпійського резерву має **на меті** підготовку обдарованих дітей до участі в олімпіадах та творчих конкурсах різного рівня.

До участі у роботі дистанційної школи запрошуються всі бажаючі: і призери та переможці різних етапів очних олімпіад та конкурсів, і учасники дистанційних змагань, і ті, хто тільки готується до участі в подібних заходах.

Програма являє собою лекції, консультації, індивідуальні та групові заняття, чат-дискусії, рекомендації з пошуку інформації, пробні практичні завдання, що надсилаються учасникам школи на електронну адресу.

Кожну дитину у процесі роботи в дистанційній школі супроводжують кваліфіковані тьютори, у складі яких викладачі ВНЗ, учителі, що мають великий досвід у підготовці до олімпіад та конкурсів. У випадку виникнення труднощів у виконанні завдань школярі можуть звертатися до тьюторів в on-line режимі чи по електронній пошті.

Віртуальна екскурсія.

Однією з дієвих індивідуальних дистанційних форм роботи з обдарованими дітьми з метою розвитку їхніх творчих здібностей, когнітивних інтересів є віртуальна екскурсія.

Як метод навчання екскурсія закріпилася в кінці XVIII – на початку XIX століття. Вона сприяла розвитку спостережливості, навичкам самостійної роботи школярів.

У сучасних умовах пошуку нових форм, методів, засобів представлення матеріалу, і, насамперед, тими, що пов'язані з використанням сучасних комп'ютерних технологій, значно посилюється інтерес до використання віртуальних екскурсій.

Віртуальна екскурсія – трьохвимірний простір, що розміщена в мережі Інтернет, яка дозволяє потенційному користувачу отримати уявлення про певний реальний об'єкт. Створена модель дозволяє здійснювати переміщення по віртуальному об'єкту, обертання об'єкту, розміщення інтерактивних елементів, загалом пропонує повну свободу переміщення. Таким чином, користувач, не виходячи з дому, не докладаючи зусиль, може оцінити певний продукт.

Методика проведення:

Розпочинати віртуальну екскурсію треба із *вступної бесіди*, в якій визначається *мета і завдання* екскурсії, представляються маршрутні листи. Особлива увага при цьому акцентується на способах навігації по сайту, від однієї екскурсії до іншої.

Велику роль в активізації діяльності учнів під час віртуальних екскурсій відіграє *пошуковий метод*. Учні не просто знайомляться з матеріалами експозиції, вони займаються активним пошуком навчальної інформації. Цього можна досягти шляхом постановки проблемних питань безпосередньо перед початком екскурсії, або ж отриманням певних творчих завдань. Під час екскурсії діти можуть записувати у зошити тези, копіювати матеріали із сайтів до своїх папок, робити помітки тощо.

Закінчується екскурсія *підсумковою бесідою*, у процесі якої вчитель (викладач) спільно із школярами узагальнює, систематизує побаче-

не і почуте, підкреслює найзначиміше, організовує рефлексію, узагальнюючи враження й оцінки реципієнтів; пропонує творчі завдання: написати рецензії, реферати, підготувати доповіді чи повідомлення, створити проекти чи альбоми.

Крім віртуальних екскурсій, які потребують підключення до мережі Інтернет, у роботі з обдарованими дітьми можуть використовуватися також інтерактивні мультимедійні екскурсії, записані на електронні носії. Складовими таких екскурсій можуть бути відео, звукові файли, анімація, репродукції картин, портрети, фотографії, карти, схеми тощо.

І наостанок. Ефективними індивідуальні дистанційні форми роботи з обдарованими дітьми будуть лише тоді, коли сам вчитель серйозно поставиться до їхньої організації та проведення і буде планомірно працювати над власною обдарованістю та творчими задатками. Адже всім добре відомий вислів видатного педагога К. Д. Ушинського про те, що творчу особистість може виховати тільки творча особистість.

Інакше кажучи, ефективність формування творчої особистості учня напряму залежить від творчої діяльності педагога, його педагогічної майстерності. Навчати творчості може тільки людина, яка наділена яскраво вираженими креативними рисами, розвинутою творчою уявою, фантазією та інтуїцією, схильністю до педагогічних інновацій, розвиненим критичним і продуктивним мисленням, здатністю до комбінування та свободи асоціацій. Творчий педагог уміє створити атмосферу схвалення, заохочення, підтримки, пошукової активності, ініціативи, оригінальності та самостійності у вирішенні поставлених завдань.

В. Сухомлинський зазначав, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування у голови дітей готових знань. А щоб займатися творчістю самому необхідно бути творчою людиною, постійно працюючою над зростанням свого творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский – К. : Рад. шк., 1975, - 171 с.
2. Рубинштейн С. Л. Проблемы способностей и вопросы психологической теории. / С. Л. Рубинштейн // Вопросы психологии, 1960, № 3, С. 3 – 15.
3. Ушинский К. Д. Три элемента школы // Избр. Пед. соч.: В 2 т. К. Д. Ушинский – М.: Педагогика. – 1974.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Вибр. Твори: В 5 т. / В. Сухомлинський – К., 1976. – Т.2.
5. Сухомлинський В. О. Про розумове виховання / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: В 5-ти т. Т.4. – К.: Рад. школа, 1977 – с. 206-300.